

Ytringsfrihet!

Strategi for ytringsfrihet og uavhengige medier
i utenriks- og utviklingspolitikken (2016–2018)

FREEDOM

Innhold

DEL 1

Ytringsfrihet i en verden i endring – politikk og prioriteringer	5
--	---

DEL 2

Tematiske satsingsområder	9
Uavhengige medier	9
Beskyttelse av ytrere	11
Tilgang til informasjon	14

DEL 3

Fra ord til handling – virkemidler	17
------------------------------------	----

Vedlegg	22
----------------	-----------

London, 11. februar 2014: Tekst fra
FNs verdenserklæring om menneske-
rettigheter av 1948 på ulike språk.

1

Ytringsfrihet i en verden i endring – politikk og prioriteringer

Ytringsfriheten må vernes om og fremmes – utrettelig, hver dag og i alle land. Målet er at enhver skal kunne utøve sin rett til å søke, motta og meddele opplysninger og tanker av alle slag uten frykt for vold, represalier og forfølgelse. Meld. St. 10 (2014–2015) «Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken» varsler økt satsing på ytringsfrihet og uavhengige medier. Norge har ambisjon om å være en ledende nasjon i arbeidet med å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier. Vi har markert oss som en tydelig og uredd forsvarer av menneskerettighetene internasjonalt, blant annet gjennom arbeidet Norge leder i FN for beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere. Dette gir oss troverdighet. Norge kan og skal gjøre en forskjell.

I dialog med akademia, det sivile samfunn og andre relevante aktører har Utenriksdepartementet søkt å identifisere områder der Norge har særlige fortrinn og kan bidra, eller der det er rom for økt norsk innsats. På dette grunnlag har Utenriksdepartementet besluttet å konsentrere innsatsen om tre sentrale områder.

Utenriksdepartementet skal bidra til

1. uavhengige medier,
2. beskyttelse av ytrere og
3. styrket informasjonstilgang.

Hvorfor ytringsfrihet?

Friheten til å ytre seg, eller la være, er en grunnleggende del av den menneskelige verdighet og selve fundamentet all frihet bygger på. Den er viktig i seg selv fordi enhver skal ha rett til å uttrykke sine meninger, til å motta, utveksle og dele informasjon og tanker. Den er også avgjørende for å fremme og realisere andre menneskerettigheter. Samtidig er ytringsfriheten en forutsetning for utvikling, rettsstat og demokrati. Den skal bidra til et mer informert samfunn der beslutninger treffes i åpne og legitime institusjoner basert på kunnskap og deltakelse.

Da Ytringsfrihetskommissjonen (NOU 1999:27) la frem sitt forslag til ny § 100 i Grunnloven, fremhevet den at ytringsfriheten særlig begrunnes i følgende tre hensyn:¹

1. Ytringsfriheten er nødvendig for menneskets søken etter sannhet. Fremsatte påstander kan kun korrigeres i møte med andre meninger og ideer (*sannhetsprinsippet*).
2. Ytringsfriheten ligger som grunnlag for vår personlige autonomi og frihet. Vi har frihet til å dele våre tanker og til å ta imot andres, og i kraft av denne friheten utvikles vi som mennesker (*autonomiprinsippet*).
3. Ytringsfriheten er en forutsetning for demokratiet. Uten fri tilgang til et mangfold av informasjon og synspunkter kan befolkningen ikke delta i beslutningsprosesser og i fri meningsutveksling om politikk og andre samfunnsspørsmål (*demokratiprinsippet*).

Ytringsfriheten utfordres

Ytringsfriheten trues fra mange hold. Også i vel-etablerte demokratier er ytringsfriheten under press, både fra statlige og ikke-statlige aktører. Andelen av verdens befolkning som lever i land med full pressefrihet, er synkende og var i 2014 bare 14 prosent.² Utfordringene varierer på tvers av land og regioner, men noen trender er tydelige:

1. Flere direkte angrep mot ytrere i form av trusler, trakassering, vilkårlig fengsling, drap, manglende etterforskning av angrepene og straffrihet for overgrepene.
2. Nasjonale sikkerhetshensyn, antiterrorlovgivning, antikorrupsjonslovgivning og lover om blasfemi og ærekrenkelses misbrukes for å hindre kritikk og stilne dissens.
3. Offentlighetens tilgang til informasjon begrenses.
4. Digitaliseringen av samfunnet har medført en rekke nye utfordringer, som internettensensur, filtrering, blokkering og overvåking samt trusler mot og trakassering av journalister og andre som ytrer seg på Internett.
5. Økende selvsensur som følge av ubehagelige erfaringer eller av frykt for å støte andre eller for å være eller bli overvåket.
6. Konsentrasjon av eierskap i mediene begrenser mangfold.
7. Kildevernet er under press.

Norge skal arbeide for å motvirke disse trendene. Det er viktig å stå opp for ytringsfriheten og uavhengige medier. Derfor har vi utformet denne strategien. Den har et globalt perspektiv, men politiske prioriteringer og grundige analyser vil nødvendigvis medføre at innsatsen og omfanget vil variere fra land til land, og at virkemidlene må tilpasses utfordringene.

Hva mener vi med?

Ytrer: enhver som bruker ytringsfriheten, enten som enkeltindivid eller sammen med andre, og uavhengig av uttryksform.

Medier: først og fremst aviser, radio, TV, bøker, film, dokumentarer, sosiale medier og Internett. I en videre betydning betegner ordet alle kommunikasjonskanaler innenfor et samfunn og mellom samfunn.

Uavhengige medier: medier uten statlige, politiske, religiøse eller økonomiske bindinger når det gjelder innhold, produksjon eller infrastruktur.

Journalister: hvem som omfattes av begrepet «journalist» er omstridt internasjonalt, og det finnes ikke én omforent definisjon. For å sikre et tilstrekkelig journalistisk vern, bør utenriktjenesten ta utgangspunkt i en av definisjonene som fremkommer i FNs menneskerettskomites General Comment nr. 34* og anbefaling No. R (2000) 7 fra Europarådets ministerkomité.**

Menneskerettighetsforkjempere: enkeltpersoner eller grupper som arbeider for å styrke vernet og gjennomføringen av menneskerettighetene uten bruk av vold eller våpenmakt. Menneskerettighetsforkjempere forsvarer andres rettigheter og er ofte talspersoner for sårbare og marginaliserte grupper eller for mennesker som ikke har mulighet til å forsvare seg selv.

* FNs menneskerettskomites General Comment nr. 34 om tolkningen av artikkel 19 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, para. 44.

** Rekommandasjon No. R (2000) 7 fra Europarådets ministerkomité om journalisters rett til ikke å avsløre sine kilder, vedtatt 8. mars 2000.

*Friheten til å ytre seg,
eller la være, er en
grunnleggende del av den
menneskelige verdighet
og selve fundamentet all
frihet bygger på.*

Hva er ytringsfrihet?

Ytringsfrihet er den retten alle mennesker har til fritt å søke, motta og meddele opplysninger og tanker av ethvert slag, herunder retten til å la være å ytre seg. Ytringsfriheten omfatter alle slags opplysninger og tanker, uavhengig av om de kan oppfattes som kontroversielle, sjokkerende eller støtende. Eksempelvis innebærer ytringsfriheten at man har rett til å kritisere politiske ideologier eller frontfigurer og religiøse trosretninger, personer, dogmer og symboler.

Ytringsfriheten er ikke begrenset til ytringer i tradisjonelle massemedier som aviser, radio og fjernsyn, men omfatter også kunstneriske uttrykk og uttalelser på Internett og i sosiale medier. Ytringsfriheten gjelder like mye i som utenfor det digitale rom. Retten til fritt å søke og motta informasjon, ofte kalt informasjonsfrihet, er en sentral del av ytringsfriheten. Akademisk frihet er viktig for å kunne søke etter og formidle ideer og fakta.

Ytringsfriheten er ikke absolutt. Den må tåle innskrenkninger dersom hensynet til andre interesser veier tyngre, for eksempel retten til privatliv, rikets sikkerhet eller diskrimineringsvernet. De fleste land har eksempelvis lover som forbyr trusler, trakassering, hatefulle ytringer eller oppfordring til vold. Det er bare innskrenkninger som har hjemmel i et nasjonalt rettsgrunnlag, som tjener et legitimt formål og er nødvendige i et demokratisk samfunn, som er legitime. Alle andre innskrenkninger innebærer brudd på ytringsfriheten.

Internasjonalt rammeverk

Retten til ytringsfrihet følger av globale og regionale menneskerettighetskonvensjoner, og er nedfelt i de fleste lands grunnlov og øvrige lovgivning. Rammeverket omfatter blant annet artikkel 19 i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948, artikkel 10 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 1950 og artikkel 19 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 1966.

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 19:

- 1. Enhver skal ha rett til meningsfrihet uten inngrep.*
- 2. Enhver skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett omfatter frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og tanker av alle slag, uten hensyn til landegrensar, enten i muntlig, skriftlig eller trykt form, eller ved kunstneriske eller andre uttrykksmidler etter eget valg.*
- 3. Utøvelsen av de rettigheter som er fastsatt i denne artikkels paragraf 2 medfører særlige forpliktelser og et særlig ansvar. Den kan derfor gjøres til gjenstand for visse begrensninger, som dog må være fastsatt ved lov, og være nødvendige av hensyn til:*
 - a. Respekten for andres rettigheter eller omdømme.*
 - b. Beskyttelsen av den nasjonale sikkerhet, den alminnelige samfunnsorden (ordre public) eller den offentlige helse eller moral.*

1 NOU 1999:27 «Ytringsfrihet bør finde Sted» – Forslag til ny Grunnlov § 100.

2 Freedom House, Freedom of the Press 2015.

2

Tematiske satsingsområder

Uavhengige medier

Et mangfold av uavhengige medier online og offline er viktig for å fremme ytringsfrihet i det offentlige rom. Det må finnes rom for et bredt spekter av stemmer og ytringskanaler, også «smale» medier med kontroversielle standpunkter eller kunstneriske uttrykk som bidrar til samfunnsdebatt. Uavhengige medier spiller mange ulike roller i samfunnet. De er nyhetsformidlere og kritiske samfunnsgranskere. De setter dagsorden i den offentlige debatten og formidler informasjon, underholdning, kulturell identitet og kunstneriske uttrykk. Og de bidrar til at enhver kan danne seg en mening på bakgrunn av et mangfold av informasjonskilder som speiler bredden av synspunkter i samfunnet.

For at mediene skal kunne utføre sitt samfunnsoppdrag og fungere som et kritisk korrektiv til maktmisbruk, korrupsjon og manglende åpenhet, må støttende rammevilkår være til stede. Det omfatter selvregulerende og bærekraftige medieinstitusjoner samt lovgivning som begrenser konsentrasjon av eierskap i mediene, tilrettelegger for kildevern og hindrer sensur. Det er også viktig å motarbeide misbruk av annen lovgivning, som lover om anti-korrupsjon, antiterror, ærekrenkelser og blasfemi, for å stanse kritiske stemmer.

I dag har omtrent 3 milliarder mennesker tilgang til Internett. Innen 2020 vil omtrent 5 milliarder,

eller 60% av verdens befolkning, ha internetttilgang. Internett har endret måten vi mennesker arbeider og kommuniserer på. Internett og sosiale medier har senket barrierene for å dele alle typer ytringer og får stadig større betydning i nyhetsformidling og kommunikasjon. En av de store fordelene med sosiale medier er at de gjør det mulig for grupper som normalt ikke blir hørt i den offentlige debatten, å få en stemme.

De tradisjonelle mediernes påvirkningskraft gjør deres samfunnsansvar tilsvarende stort. I Norge har denne erkjennelsen resultert i blant annet Vær Varsom-plakaten som mediene selv håndhever, blant annet gjennom selvdømmeordningen Pressens Faglige Utvalg. Andre viktige instrumenter er lov om redaksjonell fridom i media og Redaktørplakaten. Norske erfaringer med slike instrumenter kan være av interesse for medier i andre land, som har andre historiske tradisjoner. Denne strategien vil legge til rette for at slik erfaringsutveksling skal kunne skje på ulike måter.

Det er viktig at journalister har den kompetansen de trenger for å kunne oppsøke og tolke informasjon, samt dømmekraft og integritet til å kommunisere informasjon på en faktabasert måte. Utenriksdepartementet skal derfor satse på opplæring av journalister, medieledere og mediearbeidere.

Et mangfold av uavhengige medier er viktig for å fremme ytringsfrihet i det offentlige rom.

Hovedmål 1: Uavhengige medier er styrket.

Delmål 1a: Journalister og andre mediearbeidere har høyere kompetanse.

Utenriksdepartementet skal

- bidra til opplæring av journalister, medieledere og andre mediearbeidere innen undersøkende journalistikk, etisk- og kvalitetsjournalistikk, menneskerettigheter, sikkerhet og helse,
- støtte samarbeid og kompetanseutveksling mellom norske og internasjonale fagmiljøer på journalistikk- og mediefeltet, blant annet om økonomisk ledelse, redaksjonell frihet og ansvar.

Delmål 1b: Styrket rettsvern for medier og medieinstitusjoner.

Utenriksdepartementet skal

- støtte utarbeidelse og gjennomføring av lovgivning som tilrettelegger for kildevern, beskytter varslere og hindrer sensur,
 - bidra til utvikling av uavhengige selvdømmeordninger, som presseombud og utvalg tilsvarende Pressens Faglige Utvalg.
-

Delmål 1c: Det finnes et mangfold av medier.

Utenriksdepartementet skal

- arbeide for at nasjonale myndigheter vedtar og gjennomfører lovgivning som begrenser konsentrasjon av eierskap i mediene og sikrer åpenhet om konsesjoner og medieeierskap,
- bidra til en mediesektor med et mangfold av innhold og meninger.

Beskyttelse av ytrere

Menneskerettighetene slår fast at ingen skal risikere trakassering, forfølgelse og angrep på grunn av sine ytringer, og at enhver skal ha rett til å uttrykke seg fritt uten frykt for represalier. Virkeligheten er annerledes mange steder. Det kan ha store personlige omkostninger å ytre seg i det offentlige rom. Vern og fremme av ytringsfriheten innebærer derfor i praksis også å stå opp for ytrere, uavhengig av uttrykksform. Beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere er en hovedpilar i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Med denne strategien ønsker Utenriksdepartementet å trappe opp sitt arbeid for beskyttelse av alle ytrere og å knytte denne innsatsen tettere til arbeidet Norge leder i FN for beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere.

I mange land oppfattes enkelte grupper ytrere som en trussel mot etablerte maktstrukturer. Bloggere, journalister, redaktører, avistegnere og andre mediearbeidere, forfattere, utøvere av frie kunstneriske uttrykk, menneskerettighetsforkjempere og deres familier er særlig utsatt. For å stilne kritikk og dissens tyr myndigheter, næringsliv, kriminelle nettverk eller terroristgrupper ofte til sensur, trusler, trakassering, vold og drap. Det er også en økende tendens til digitale angrep mot og overvåking av ytrere. Kryptering og anonymitet er derfor blitt viktige verktøy for mange ytrere.

I løpet av det siste tiåret har det vært en økning i vold mot ytrere fra både statlige og ikke-statlige aktører. Ifølge International Federation of Journalists og Front Line Defenders ble 135 journalister og mediearbeidere og over 130 menneskerettighetsforkjempere drept i 2014.³ Kvinnelige ytrere er særlig utsatt for trakassering og seksualisert vold. Utenriksdepartementet skal særlig arbeide for å beskytte journalister og andre mediearbeidere som jobber i konfliktområder.

For hver journalist, menneskerettighetsforkjemper eller annen ytrer som blir drept, blir mange andre ytrere presset til taushet. Det er avgjørende å

arbeide for at slike angrep og drap stanses, og for at sakene etterforskes og gjerningsmennene straffes. Straffrihet er det største hinderet for å sikre beskyttelse av ytrere. Hver voldshandling som ikke blir etterforsket eller straffet, er en åpen invitasjon til ytterligere vold.

Utenriksdepartementet ønsker å bidra til at den offentlige meningsutvekslingen foregår uten ulovlig sensur eller selvsensur. For eksempel kan hatefulle ytringer føre til selvsensur og begrensninger i det offentlige ordskiftet. Hatefulle ytringer skader ikke bare dem som rammes, enten det er enkeltpersoner eller grupper av personer, men også samfunnet for øvrig.

FNs handlingsplan for å bedre journalisters sikkerhet og bekjempe straffrihet*

Høsten 2012 vedtok FN en handlingsplan for å bedre journalisters sikkerhet og bekjempe straffrihet (UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity), som UNESCO har hovedansvaret for å koordinere gjennomføringen av. Handlingsplanen har som mål å skape et fritt og trygt miljø for journalister og andre mediearbeidere både i og utenfor konfliktsituasjoner. Tiltakene i handlingsplanen omfatter blant annet etablering av en tverretatlig mekanisme for å håndtere spørsmål knyttet til journalisters sikkerhet samt å bistå land med utvikling av lovverk og mekanismer for å ivareta ytringsfrihet og retten til informasjon. Utenriksdepartementet har i flere år støttet oppfølgingen av handlingsplanen.

* Se www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/un-plan-of-action

³ Se <http://ifj-safety.org/en/2014/killings> og Front Line Defenders Annual Report 2015.

Menneskerettighetene slår fast at ingen skal risikere trakassering, forfølgelse og angrep på grunn av sine ytringer.

Hovedmål 2: Ytrere har beskyttelse.

Delmål 2a: Sikkerheten til ytrere er styrket.

Utenriksdepartementet skal

- støtte tiltak som styrker ytreres sikkerhet, og være særlig oppmerksom på kvinners situasjon og på sikkerheten til journalister og andre mediearbeidere,
- støtte tiltak som tilbyr juridisk og praktisk oppfølging av utsatte ytrere.

Delmål 2b: Antall tilfeller av straffrihet for angrep mot og overgrep og drap på ytrere er redusert.

Utenriksdepartementet skal

- fremme FNs handlingsplan for å bedre journalisters sikkerhet og bekjempe straffrihet,
 - sørge for at bekjempelse av straffrihet for angrep mot ytrere inngår i arbeidet med å fremme rettferdige og effektive rettssystemer.
-

Delmål 2c: Ytrere har beskyttelse i det digitale rom.

Utenriksdepartementet skal

- være pådriver for anerkjennelse av og respekt for at menneskerettighetene gjelder like mye i som utenfor det digitale rom,
- bidra til kunnskap og debatt om retten til sikker kommunikasjon.

Tilgang til informasjon

Tilgang til informasjon er nødvendig for å kunne ytre seg informert. Informasjon er avgjørende for at folk skal kunne ta informerte beslutninger om eget liv, og for at de skal kunne forstå og utøve sine rettigheter. Utenriksdepartementet vil derfor legge til rette for økt kunnskap og dialog om retten til informasjon. For journalister og andre aktører i det sivile samfunn er adgang til informasjon av særlig betydning.

Offentlige myndigheter og tilhørende organer forvalter store mengder nøkkelinformasjon på vegne av samfunnet. Samtidig som allmennheten har rett til tilgang til informasjon og fakta, skal enkeltmenneskers rett til privatliv respekteres. Myndighetene skal legge til rette for innsyn, samtidig som de skal gjøre informasjon av allmenn interesse tilgjengelig for alle grupper i samfunnet, for eksempel om forhold som truer miljø og helse. Når informasjon og ulike synspunkter blir holdt tilbake, begrenses også befolkningens muligheter til å kunne delta i det offentlige ordskiftet og til å holde myndighetene ansvarlige.

Innsyn og åpenhet i offentlig forvaltning og budsjetter er en forutsetning for å kunne etterprøve politiske beslutninger og forhindre maktmisbruk og korrupsjon. Det er viktig å arbeide for større åpenhet hos myndigheter, men også hos næringslivsaktører. I land med rike naturressurser er åpenhet om økonomiske forhold ekstra viktig. Tilgang til informasjon og nasjonale arkiver kan vise seg særlig viktig etter perioder med voldelig konflikt og menneskerettighetsbrudd.

Norge samarbeider med og er medlem av et bredt spekter av internasjonale organisasjoner. Disse organisasjonene bør tillate innsyn i sine prosesser og beslutninger for å sikre at de kan etterprøves, og at det sivile samfunn får mulighet til meningsfull deltakelse i organisasjonenes arbeid.

Internett er blitt en av vår tids viktigste plattformer for å innhente og dele informasjon. Det har vært

en betydelig økning i antall internettbrukere, men fortsatt er over halvparten av verdens befolkning uten nettilgang.⁴ Det er også store ulikheter både mellom og internt i land, særlig mellom urbane og rurale strøk. En vesentlig utfordring er at det er lite digitalt innhold tilgjengelig på de ulike språkene folk bruker, og at mange mangler grunnleggende lese- og skriveferdigheter. Dette innebærer at brukerne ikke fullt ut kan nyttiggjøre seg tilgang til Internett og digitale verktøy. Norge skal arbeide for en rettighetsbasert, åpen, tilgjengelig og inkluderende utvikling av Internett.

Mål for bærekraftig utvikling (Agenda 2030)

Verdens stats- og regjeringsledere vedtok på et toppmøte i New York høsten 2015 «Agenda 2030» med FNs 17 nye bærekraftsmål.* Målene erstatter FNs tusenårs mål fra 2000 og skal gi retning for globalt bærekraftig utviklingssamarbeid frem mot 2030. Bærekraftsmålene ble fremforhandlet gjennom brede konsultasjoner mellom verdens stater og med omfattende bidrag fra sivilsamfunn. Målene er bredere enn tusenårs målene fra 2000, og omfatter klima, miljø, økonomisk utvikling og godt styresett. Mål nr.16 omhandler godt styresett og er en viktig nyvinning i «Agenda 2030».

Mål 16 **

Fremme fredelige og inkluderende samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Delmål 16.10 **

Sikre allmenn tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter, i samsvar med nasjonal lovgivning og internasjonale avtaler.

* Se FNs generalforsamlings resolusjon A/RES/70/1 av 21. oktober 2015.

** Uoffisiell oversettelse.

Informasjon er avgjørende for at folk skal kunne ta informerte beslutninger om eget liv, og for at de skal kunne forstå og utøve sine rettigheter.

Hovedmål 3: Informasjon av offentlig interesse er tilgjengelig.

Delmål 3a: Lovgivning og retningslinjer som sikrer offentligheten tilgang til informasjon er etablert og etterleves.

Utenriksdepartementet skal

- ta initiativ til internasjonal normutvikling om retten til informasjon,
- bidra til utvikling og etterlevelse av lovgivning på nasjonalt nivå om retten til innsyn,
- være pådriver for mer åpenhet og bedre informasjonstilgang i FN-systemet og i andre internasjonale organisasjoner.

Delmål 3b: Det er åpenhet om offentlig forvaltning og finanser.

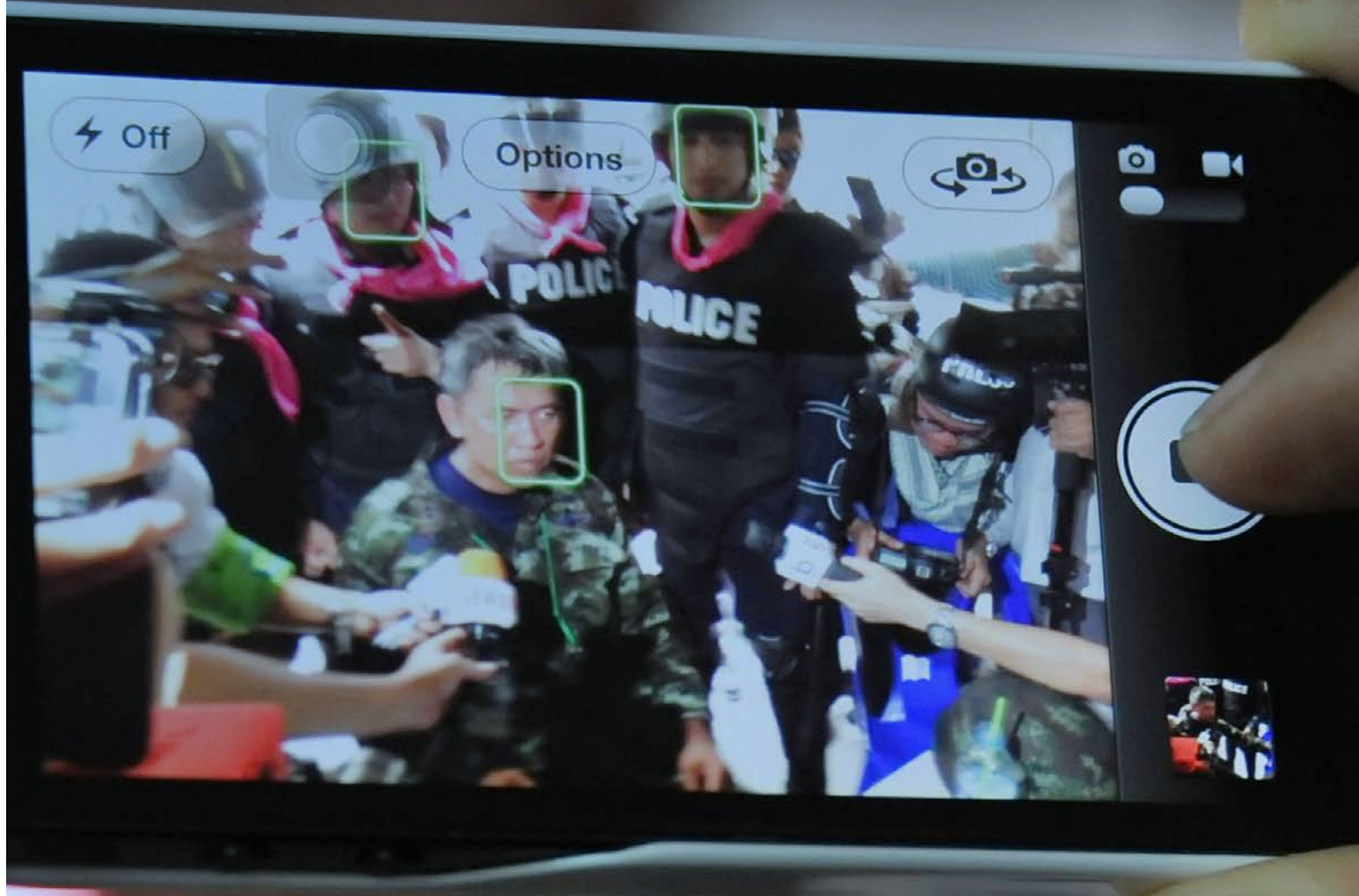
Utenriksdepartementet skal

- støtte pådrivere for økt åpenhet hos myndigheter og næringslivsaktører om deres virksomhet og om kapitalstrømmer,
- arbeide for større oppslutning om og deltakelse i åpenhetsinitiativer, som Initiativet for åpenhet om skatt og inntekter i utvinningssektoren (EITI) og Open Government Partnership (OGP).

Delmål 3c: Flere har reell tilgang til digital informasjon.

Utenriksdepartementet skal

- bidra til økt tilgang til kommunikasjonsteknologi med særlig fokus på utsatte grupper,
- bidra til bedre digitale ferdigheter, særlig hos utsatte grupper,
- arbeide mot sensur, blokkering og filtrering av informasjon som ikke er i tråd med internasjonal rett.

3

Fra ord til handling – virkemidler

Å fremme yringsfrihet byr på sammensatte utfordringer. Innsatsen vil kunne variere avhengig av om det dreier seg om rask respons i en konkret trusselsituasjon eller humanitær katastrofe, om institusjonsbygging, sektorstøtte eller internasjonal normutvikling. For å oppnå best mulig resultat er det nødvendig med en helhetlig tilnærming der både kortsiktige tiltak og mer langsiktige prosesser bilateralt, regionalt og multilateralt er en del av verktøykassen. Samtidig må vi være åpne om dilemmaene som eksisterer mellom langsiktige endringsprosesser der Norges bidrag kun er ett av flere, og ønsket om å kunne vise til raske, konkrete resultater av norsk innsats. Utenriksdepartementet skal ha fleksibilitet til å gjøre begge deler: støtte langsiktig arbeid og åpne for kortsiktige tiltak. Strategien har et globalt perspektiv, men innsatsen og omfanget vil måtte variere fra land til land, alt etter politiske prioriteringer, kontekst og risiko.

For å få gjennomslag for norske prioriteringer og nå målene i strategien, vil vi føre en samstemt politikk bygget på kunnskap og dialog. Samarbeid med sterke norske fagmiljøer, et aktivt sivilsamfunn samt internasjonale partnere og nettverk er avgjørende for å bygge troverdighet og få gjennomslag for vår politikk.

Kunnskap

Solid kunnskap i utenriks tjenesten om yringsfrihet og uavhengige medier er sentralt for at Norge skal kunne ta en internasjonal lederrolle i arbeidet, og for å sikre at innsatsen er mest mulig effektiv. Forvaltningens faglige kompetanse på området yringsfrihet og uavhengige medier skal derfor styrkes gjennom opplæring, kurs og praksis. Utenriks tjenesten skal gis kunnskap og råd om hvordan politikken kan omsettes til handling på landnivå og i multilaterale fora. Forvaltningen skal settes i stand til å utarbeide gode praktiske analyser av hvilke handlingsrom som finnes for strategiens satsingsområder, av hvilke effekter en kan forvente av strategien på land- og regionnivå, samt av eventuelle dilemmaer som kan oppstå. Utreiseforbereende kurs, regionale samlinger og e-læringskurs er eksempler på relevante tiltak.

Det vil også være nødvendig å styrke det generelle kunnskapstilfanget om yringsfrihetens kår og utvikling globalt. Utenriksdepartementet skal bidra til forskning, dokumentasjon og kartlegging av trender og trusler. Et tilstrekkelig og stadig oppdatert faktagrunnlag er en forutsetning for å kunne utforme lovgiving, politikk og tiltak.

Dialog

God politikk utvikles gjennom meningsbrytning og debatt. Utenriksdepartementet skal derfor legge til rette for diskusjon og erfaringsutveksling til gjensidig nytte, både nasjonalt og internasjonalt.

I arbeidet for ytringsfrihet vil det være avgjørende å skape møteplasser for å bygge tillit og styrke kontakten både innad i og mellom grupper av organisasjoner og myndigheter. Norge har troverdighet som tilrettelegger av dialog på tvers av interessesfærer, og skal bidra til å skape møteplasser.

Samstemt politikk og samarbeid

Arbeidet med å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier skal integreres i alle relevante utenriks- og utviklingspolitiske innsatser og prosesser. Det vil bli foretatt konkrete vurderinger av hvilke prioriteringer som vil være viktigst i de enkelte sammenhenger. Innsatsen på de ulike områdene skal virke i samme retning og være gjensidig forsterkende. Dette innebærer tett samordning på tvers av fagenheter i Utenriksdepartementet, Norad og utestasjonene.

Vi oppnår best resultater i samarbeid med andre. Samarbeid med sivilt samfunn, academia og medie-sektoren både ute og hjemme er en forutsetning for å kunne gjennomføre strategien. Organisasjonenes kunnskap, kontaktnett og operative evne er viktig både for det langsiktige pådriverarbeidet og for å håndtere akutte enkeltsituasjoner. Sivilt samfunn er også en viktig kilde til informasjon for utenriks-tjenesten. Vi vil derfor styrke samarbeidet med sentrale internasjonale, lokale og norske ytrings-frihets- og medieorganisasjoner.

Vi vil også samarbeide mer systematisk med andre land og bistandsgivere om ytringsfrihet og uavhengige medier. En samordning av innsatsen med andre givere sørger for at vi trekker i samme retning og komplementerer hverandre. Vi skal også bidra til nytenkning og informasjonsutveksling.

Internasjonale og regionale arenaer

De ulike internasjonale og regionale arenaene og menneskerettighetsmekanismene er sentrale plattformer for å få gjennomslag for strategiens mål. Norge skal være gjenkjennelig og ha samme budskap og opptreden på tvers av ulike internasjonale og regionale arenaer. Videre skal Utenriksdepartementet arbeide for å identifisere områder av felles interesse og å inngå strategiske allianser fra sak til sak eller i form av mer langsiktige partnerskap, både med andre land og med institusjoner.

For å fremme strategiens mål vil Utenriksdepartementet benytte seg blant annet av FNs mekanismer, organer og særorganisasjoner. FN utgjør kjernen i vårt arbeid med å videreutvikle det normative rammeverket for ytringsfrihet og uavhengige medier, herunder resolusjoner. Spesialrapportørene og landhøringene i FNs menneskerettighetsråd er viktige virkemidler for å påvirke andre lands myndigheter og rette oppmerksomhet mot inngrep i ytrings- og pressefriheten. Videre skal arbeidet med de nye bærekraftsmålene (Agenda 2030) brukes som ramme for å skape fornyet oppmerksomhet om ytringsfrihet. Bærekraftsmål nr. 16 omhandler offentlighetens tilgang til informasjon, både som et mål i seg selv og som en forutsetning for å nå øvrige mål. Tiltak og initiativer omtalt i strategien må sees i sammenheng med den bredere oppfølgingen av bærekraftsmålene.

Regionale organisasjoner og arenaer er en annen viktig del av virkemiddelapparatet. Norge skal søke å utvikle langsiktig samarbeid med disse. I Europa er samarbeidsmekanismene veletablerte. Utenriks-tjenesten skal bruke Norges tilknytning til Europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) og EU i sitt arbeid for ytringsfrihet og uavhengige medier i Europa og OSSE-området. OSSEs representant for mediefrihet arbeider for å styrke uavhengige medier, gi ytrere bedre beskyttelse og øke tilgangen til informasjon i hele OSSE-regionen, og vil være en verdifull samarbeidspartner.

Andre partnerskap er nye. For eksempel undertegnet Norge og Den afrikanske union (AU) i januar 2015 en avtale (MoU) om strategisk samarbeid der demokrati og godt styresett er én av tre pilarer. Det vil være naturlig at strategiens tematiske satsingsområder integreres i arbeidet med å gjennomføre denne avtalen. AU har erklært 2016 som AUs år for menneskerettigheter. Ambassader og relevante delegasjoner bør vurdere å ta initiativ til å støtte opp om lokale arrangementer og markeringer.

Utenriks-tjenesten skal også bruke andre nettverk og initiativer Norge er en del av, som Freedom Online Coalition, Community of Democracies og Open Government Partnership, til å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier.

Enkeltland

Mye av det konkrete arbeidet med å fremme og verne om ytringsfriheten skjer på landnivå. Utgangspunktet for dette bilaterale arbeidet er menneskerettighetsforpliktelser statene er bundet av gjennom internasjonale konvensjoner de har sluttet seg til.

Arbeidet med å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier skal integreres i alle relevante utenriks- og utviklingspolitiske innsatser og prosesser.

Viktige ledesnorer for å tilpasse innsatsen vil i tillegg være rapporter og anbefalinger fra FNs konvensjonsorganer, globale og regionale spesialprosedyrer og UPR-høringene i FNs menneskerettighetsråd. Det er med andre ord viktig å se det bilaterale arbeidet i sammenheng med det multilaterale. Kunnskap, tiltak og erfaringer på landnivå skal benyttes i det multilaterale arbeidet, og vice versa, slik at vi oppnår synergier og gjensidig styrking av innsatsområdene.

Bilateral dialog på både embetsnivå og politisk nivå er et viktig verktøy ikke bare i det langsiktige påvirkningsarbeidet, men også for å rette oppmerksomhet mot konkrete og akutte enkelt saker. Av den grunn skal det ved planlegging av politiske besøk alltid vurderes om programmet også skal omfatte aktører fra det sivile samfunn, menneskerettighetsorganisasjoner og organisasjoner som arbeider med ytrings- og pressefrihet.

Nettverksbygging og deltakelse på seminarer og arrangementer er effektive virkemidler for å synliggjøre norsk politikk og vise støtte til ytrere. Erfaring har vist at tilstedeværelse under rettssaker og bidrag til å spre informasjon om rettspraksis også kan gi positive resultater.

I arbeidet med menneskerettigheter på landnivå handler det ofte om enkeltmennesker, det være seg en enkelt ytrer, kunstner, blogger, journalist eller advokat eller også små organisasjoner. Utenriksstasjonene må vurdere om norsk engasjement vil medføre fare for represalier mot ytreren, og ha tett dialog med vedkommende om hvordan man best kan støtte.

Nytenkning og tilpasning

Verden er i rask endring. Vi må erkjenne at lands og organisasjoners styrkeforhold og betydning vil variere over tid og fra sak til sak. Skal Norge forbli en relevant partner og ha gjennomslagskraft, må vi være til stede på de rette arenaene og delta i fremtidsrettede fora. Utenrikstjenesten skal derfor aktivt søke å fange opp nye trender og aktører. Norge skal også bidra til fornying og reform av eksisterende institusjoner og mekanismer.

Finansiering

Tilskuddsordninger forvaltet av Utenriksdepartementet, NORAD og utestasjonene skal bidra til å nå strategiens mål.

Departementet har besluttet at menneskerettigheter skal integreres som et tverrgående hensyn i utviklingssamarbeidet og i ulike prosjekter. Denne strategien inngår som en naturlig del av dette arbeidet.

EØS-midlene er et viktig virkemiddel for å fremme ytringsfrihet og uavhengige medier i Europa, og er også sentrale for å støtte det sivile samfunn i mottakerlandene. Norge ønsker derfor å øke støtten til tematiske satsingsområder som ytringsfrihet, uavhengige medier og beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere innenfor rammen av EØS-midlene.

Eksempler på Utenriksdepartementets, Norads og utenriksstasjonenes arbeid for ytringsfrihet og uavhengige medier

Hver eneste dag, i alle deler av utenrikstjenesten, gjøres det en betydelig innsats for å fremme og verne om ytringsfriheten. Det er ikke alltid vi kaller det med dets rette navn, men i praksis dreier det seg om et omfattende arbeid. Nedenfor har vi samlet et knippe eksempler på samarbeid, tiltak og initiativer til inspirasjon og veiledning om hvordan en kan jobbe med spørsmål knyttet til ytringsfrihet og uavhengige medier.

Utvikling av uavhengige selvdømmeordninger

Kunnskap om den norske Redaktørplakaten, Vær Varsom-plakaten og Pressens Faglige Utvalg (PFU) etterspørres internasjonalt. PFU-representanter har deltatt i et samarbeid med Indonesia Press Council om å styrke tilsvarende institusjoner og ordninger i flere land i Asia. I Serbia har lokale representanter i samarbeid med den norske ambassaden og med faglig rådgivning fra norske partnere bidratt til opprettelsen av et serbisk presseråd. Utenriksdepartementet støtter tilsvarende institusjoner og ordninger i blant annet Tanzania og Malawi.

Dersom det foreligger lokale initiativ som nevnt ovenfor, kan utestasjonen ta kontakt med relevante ambassader og deres partnere for å utveksle erfaring.

Omfattende opplæring

Ulike seksjoner i Utenriksdepartementet og flere utenriksstasjoner støtter opplæring av journalister innen undersøkende journalistikk, etisk journalistikk og kvalitetsjournalistikk, menneskerettigheter, sikkerhet og helse. Dette skjer i samarbeid med norske og internasjonale partnere.

To konkrete eksempler:

1. Utenriksdepartementet støtter *Norsk Journalistlags* og *Den internasjonale journalistføderasjonens* arbeid med sikkerhetsopplæring av journalister og likestilling i Midtøsten og Afrika. Et viktig element er utdanning av instruktører som kurser kollegaer i hjemlandet. Journalister trenes også i å holde kurs i menneskerettigheter og likestilling.
2. Ambassaden i Amman har i flere år støttet ulike medieorganisasjoner og -institusjoner. Mest kjent er *Arab Reporters for Investigative Journalism* (ARIJ), som arbeider med opplæring i kritisk undersøkende journalistikk og er i dag høyt respektert for sin kvalitetsjournalistikk. Ambassaden støtter også de populære internettbaserte debattprogrammene «*New Arab Debates*» med Tim Sebastian, programmer som bidrar til å styrke ytringsfrihet, politisk deltakelse og demokratisk debattkultur.

Mediemangfold og medieutvikling

Utenriksdepartementet, Norad og flere utenriksstasjoner har lenge støttet *International Media Support* (IMS), som arbeider for mediemangfold og medieutvikling i land der frie og uavhengige medier er truet eller overhodet ikke finnes. Dette kan være land som er rammet av konflikt eller humanitære kriser, gryende demokratier eller land med undertrykkende og autoritære regimer. IMS støtter for eksempel medier som rapporterer om konflikten i Syria, både inne fra Syria og fra nabolandene. Mest kjent er den uavhengige eksilradioen *Radio Rozana*.

IMS støtter også nasjonale journalistforeninger og bidrar til å styrke medielovgivning som ivaretar journalisters rettigheter og sikkerhet. Organisasjonen har aktiviteter i 26 land som alle er rammet av konflikt i ulik grad. Den norske støtten har bidratt til å styrke journalisters sikkerhet og til at de har kunnet rapportere om sensitive temaer og spre pålitelig og nøytral informasjon i forbindelse med valg eller om konkrete humanitære situasjoner.

Beskyttelse

Under det forrige regimet i Tunisia ble mange menneskerettighetsforkjempere og journalister trakassert og truet. Flere måtte dra i eksil. Én av dem fikk hjelp av fribynettverket *International Cities of Refuge Network* (ICORN) og startet senere en eksilradio. Hun har nå en ledende posisjon i rettsoppgjøret som pågår mot det tidligere regimet.

ICORN omfatter mer enn 50 fribyer over hele verden der forfulgte journalister, forfattere, musikere, karikaturtegnere og bloggere kan søke tilflukt. Utestasjoner bør informere om hvordan forfulgte ytrere kan søke om hjelp fra ICORN.

Ytringsfrihet og litteratur

Ambassaden i Ankara støtter *P24*, en relativt nyetablert organisasjon bestående av blant andre journalister og redaktører som er blitt oppsagt fra mediehus, eller som har sluttet på grunn av sensurkrav. *P24* har startet opp «K24 – kultur, kitab, kritikk»; en internettportal, som gir et ytringsrom gjennom litteraturen, tilsvarende *New York Review of Books*. Siden oppstarten i februar 2015 har portalen hatt over 600 000 brukere, og mange journalister og ytrere ønsker å levere bidrag.

Innsats mot hatefulle ytringer

Norge støtter *Europarådets* «No Hate Speech Movement» både gjennom EØS-finansieringsordningen og som medlemsstat av Europarådet.

På landnivå støtter Norge blant annet «Hate Free Campaign» i Tsjekia, et prosjekt finansiert av EØS-midlene. Tiltaket består i en omfattende holdningskampanje i sosiale og tradisjonelle medier som aktivt imøtegår hatefulle ytringer. Dette gjøres ved å gå avisartikler o.l. etter i sømmene for å se om påstander som «overfallsmannen var rom» eller «flertallet av flyktninger har ISIL-sympatier» faktisk holder vann, og deretter publisere funnene. Prosjektet følger nyhetsbildet aktivt og undersøker kritisk alt av hatefulle ytringer som foreligger til enhver tid, det være seg hets mot romfolk, muslimer eller flyktninger.

Internettbasert åpenhetsplattform

Písecký svět er en lokal frivillig organisasjon (NGO) som holder til i den tsjekkiske byen Písek. Den driver en internettbasert åpenhetsplattform finansiert gjennom NGO-fondet (EØS-midler) og har kontinuerlig fokus på åpenhet i det lokale byrådet. Plattformen gir vanlige borgere anledning til å

kommentere aktuelle saker, stille spørsmål til beslutningstakere og rette kritisk søkelys mot myndighetenes prioriteringer. Organisasjonen arrangerer også offentlige diskusjonsmøter og har bidratt til å åpne en lukket politisk kultur. Den nye åpenhetslinjen er blitt videreført til tross for skifte i bystyret. Grunnen er at det er blitt for politisk kostbart å ikke være imøtekommende overfor velgere som krever innsyn i saker og beslutninger.

Bekjempelse av korrupsjon

I Tanzania mangler nesten annenhver innbygger tilgang til rent drikkevann. I mange tilfeller er årsaken korrupsjon i de lokale vannverkene. Med støtte fra Utenriksdepartementet og Norad lærer *Kirkens Nødhjelp* og lokale partnere opp lokalbefolkningen å spore offentlige utbetalinger og sikre at offentlige midler faktisk går til offentlige tjenester. Grupper i landsbyene, kalt PETS-grupper («Public Expenditure Tracking System»), sammenligner budsjett og regnskap og sjekker at pengene ikke blir borte på veien. På denne måten avdekkes og bekjempes korrupsjon slik at offentlige midler kommer befolkningen til gode. Det finnes flere eksempler på at korrupte tjenestemenn har måttet forlate sine stillinger og betale tilbake offentlige midler de har underslått. Som følge av PETS-gruppenes arbeid er blant annet retten til vann blitt styrket.

Medlemskap i Freedom Online Coalition

Freedom Online Coalition (FOC) er et nytt mellomstatlig initiativ som Norge sluttet seg til våren 2015. Medlemsstatene deler informasjon og utarbeider felles uttalelser og strategier. De koordinerer også innsats for å fremme et åpent og fritt Internett med respekt for menneskerettighetene. Det avholdes jevnlig koordineringsmøter i UNESCO (Paris) og blant medlemsstatenes FN-delegasjoner i Genève og New York.

Norsk medlemskap i FOC er en god plattform for oppfølging av strategiens prioriteringer.

Markering av internasjonale merkedager

Internasjonale merkedager er en god anledning til å sette ytringsfrihet og uavhengige medier på dagsordenen.

Den 3. mai markerte både Utenriksdepartementet og flere utestasjoner *verdens pressefrihetsdag* med nettsaker og twittermeldinger. Norge sluttet seg også til EUs erklæring i anledning pressefrihetsdagen.

En annen viktig merkedag er 2. november, som er *den internasjonale dagen for bekjempelse av straffrihet for overgrep mot journalister*. Fra og med 2016 vil i tillegg 28. september markere *den internasjonale dagen for universell tilgang til informasjon*.

Rådsplass i UNESCO

Høsten 2015 ble Norge gjenvalgt for en ny fireårsperiode til rådet for UNESCOs mellomstatlige program «*International Programme for the Development of Communication*» (IPDC).

IPDC er det eneste multilaterale forumet i FN-systemet som har som mål å mobilisere det internasjonale samfunnet med sikte på å diskutere og fremme medieutvikling i utviklingsland. IPDC arbeider for å sikre vekst av frie og pluralistiske medier, og er aktive i sentrale spørsmål om styresett på internettområdet. Programmet gir økonomisk støtte til medieprosjekter i utviklingsland etter en «bottom-up»-prosess der lokale aktører utarbeider prosjektforslag. Disse finansieres ved bidrag fra medlemsland. Norge har lenge vært en av de største giverne.

IPDC har utarbeidet «*Media Development Indicators*», et rammeverk for vurdering av medieutvikling som er anerkjent av store aktører på feltet og brukes i alle regioner i verden.

På forespørsel fra IPDC i 2010 ble det igangsatt en prosess som i 2012 resulterte i FNs handlingsplan for å bedre journalisters sikkerhet og bekjempe straffrihet («UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity»). Utenriksdepartementet har i flere år støttet oppfølgingen av denne handlingsplanen.

Koordinering på landnivå

Ofte er det hensiktsmessig å koordinere arbeidet for ytringsfrihet og uavhengige medier med like-sinnede lands utenriksstasjoner, både for å få økt gjennomslagskraft, og for å utveksle informasjon. Flere utenriksstasjoner har funnet frem til gode kanaler for samarbeid på lokalt plan, det være seg FN-kontorer, menneskerettighetsnettverk eller organisasjoner som arbeider for ytringsfrihet og uavhengige medier.

Ambassaden i Tokyo deltar eksempelvis i EUs arbeidsgruppe for menneskerettigheter, mens ambassaden i Hanoi samarbeider med G4-land (Canada, New Zealand, Norge og Sveits) om menneskerettigheter, samt med andre land og EU,

og det tas ofte initiativ til fellesmøter. Ambassaden i Bangkok har på sin side deltatt på møter med organisasjoner i det sivile samfunn, FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og andre lands ambassader for å utveksle informasjon om utviklingen i landet, koordinere støtte og vise solidaritet med ytrere og menneskerettighetsforkjempere.

Når det foregår arrestasjoner eller overgrep mot journalister, mediearbeidere eller andre ytrere, bør utenriksstasjonene vurdere å kontakte like-sinnede land og samordne reaksjonen. Virkemidler kan være å følge rettssaker, protestere overfor myndighetene eller gi støtteerklæring til en som er arrestert. Reaksjonsformen må avpasses etter hva som gagnar målgruppen, og det bør legges stor vekt på de lokale organisasjonenes egne vurderinger.

Kunstneriske uttrykk

I mange land kan støtte til kunstneriske uttrykk og kunstnerisk ytringsfrihet være en nyttig innfallsvinkel.

Utenriksdepartementet støtter arbeidet til *Freemuse – The World Forum on Music and Censorship*. Freemuse er en uavhengig internasjonal medlemsorganisasjon som siden 1998 har arbeidet for musikers og komponisters ytringsfrihet. Fra 2011 har Freemuse utvidet sitt arbeidsfelt til å omfatte alle typer kunstnerisk ytringsfrihet. Organisasjonen har gjennom sin virksomhet oppnådd stor tillit internasjonalt og har status som rådgiver for FNs spesialrapportør for kulturelle rettigheter. Freemuse var initiativtaker til et globalt nettverk kalt, *Artfex*, som blant annet dokumenterer overgrep mot kunstnere og brudd på kunstnerisk ytringsfrihet. De siste årene har organisasjonen sammen med nasjonale partnere utarbeidet tilstandsrapporter på kulturfeltet som kan brukes i landhøringene i FNs menneskerettighetsråd («Universal Periodic Review», UPR).

Relevante nettsider

Følgende utvalg av organisasjoner og nettsider kan være nyttige kilder til informasjon:

FN og regionale organisasjoner/mekanismer:

- Den afrikanske menneskerettighetskommisjonens spesialrapportør for ytringsfrihet og retten til informasjon: www.achpr.org/mechanisms/freedom-of-expression/
- Europarådets plattform for beskyttelse av journalister: www.coe.int/en/web/media-freedom/home
- Europarådets nettsider om ytrings- og pressefrihet: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/
- Europarådets «No Hate Speech Movement»: www.nohatespeechmovement.org
- EUs sider om ytringsfrihet: http://eeas.europa.eu/human_rights/fe/index_en.htm
- EØS-finansieringsordningene: eeagrants.org/
- FNs spesialrapportør for ytringsfrihet: <http://www.ohchr.org/EN/ISSUES/FREEDOMOPINION/Pages/OpinionIndex.aspx>
- FNs spesialrapportør for menneskerettighetsforkjempere: www.ohchr.org/EN/issues/SRHRDefenders/Pages/SRHRDefendersindex.aspx
- Freedom Online Coalition (FOC): www.freedomonlinecoalition.com
- OSSEs representant for mediefrihet: www.osce.org/fom
- OAS' spesialrapportør for ytringsfrihet: www.oas.org/en/iachr/expression/index.asp
- UNESCOs sider om ytringsfrihet: <http://en.unesco.org/themes/fostering-freedom-expression>
- UNESCOs International Programme for the Development of Communication (IPDC): www.unesco.org/new/en/communication-and-information/intergovernmental-programmes/ipdc/homepage/

Ytterligere informasjon om Norges arbeid for ytringsfrihet og uavhengige medier er tilgjengelig på UDintra og Utenriksdepartementets temaside: www.regjeringen.no/tema/utenrikssaker/menneskerettigheter/ny-struktur/medier/id2358336/

Organisasjoner, fagmiljøer, landinformasjon og internasjonale indekser:

- African Media Initiative: www.africanmediainitiative.org
- Article 19: www.article19.org
- Colombia Universitys oversikt over rettspraksis om ytringsfrihet og retten til informasjon: <https://global-freedomofexpression.columbia.edu/>
- Committee to Protect Journalists (CPJ): www.cpj.org
- Den internasjonale journalistføderasjonen (IFJ): www.ifj.org
- Ethical Journalism Network (EJN): www.ethicaljournalismnetwork.org
- Freedom Houses årlige rapport kalt «Freedom of the press»: www.freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015#.VnFx7E1limQ
- Freedom Houses årlige rapport kalt «Freedom on the net»: www.freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2015
- Freemuse: <http://freemuse.org/>
- Fribynettverket International Cities of Refuge Network (ICORN): www.icorn.org
- INDEX on Censorship: www.indexoncensorship.org
- Informasjon om landhøringer i FNs menneskerettighetsråd (Universal Periodic Review (UPR)): www.upr-info.org/en
- International Media Support: www.i-m-s.dk
- Norsk Journalistlag: www.nj.no/no/NJs_arbeid/Internasjonalt_arbeid/
- Norsk P.E.N.: www.norskpen.no
- Norsk Presseforbund: www.presse.no
- Pressens Faglige Utvalg (PFU): www.presse.no/PFU/
- Reporters Without Borders (RSF): <http://en.rsf.org>
- Reporters Without Borders' årlige pressefrihetsindeks: <http://index.rsf.org/#/>
- The global network defending and promoting free expression (IFEX): www.ifex.org

Utgitt av:

Utenriksdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonskode: E-957 B

Design: Kord AS

Forsidefoto: Shutterstock

Trykk: Utenriksdepartementet

01/2016 – opplag 300